

1) DRAMA – POKUSY O DEFINICI

Dramatický text = textová složka inscenace!

- podstatná složka divadelního artefaktu (divadelní inscenace → především u činohry)
- jeho analýza je základem pro tvorbu i analýzu divadelního díla & rekonstrukci díla historického
- x
- dnes je nicméně obvyklé, že jednotlivé inscenace nemusejí vznikat na základě dramatického textu (dramatu/divadelní hry), ale často se jedná o dramtizaci/adaptaci literární předlohy (obvykle próza), nebo např. filmového díla (vyjít lze prakticky z čehokoli – např. novinový článek)

Vyhledejte na webech následujících českých divadel repertoár (jednotlivé inscenace, které divákům divadla v současnosti nabízejí, i když se bohužel nemůže hrát). Vyberte divadlo, kde se nejvýrazněji (pokud jde o četnost titulů) zaměřují na adaptace literárních či filmových předloh!

Divadlo Petra Bezruče Ostrava – www.bezrucy.cz

Komorní scéna Aréna Ostrava – www.divadloarena.cz

Moravské divadlo Olomouc (soubor činohry) – <http://www.moravskedivadlo.cz/cinohra/>

Městská divadla pražská – www.mestskadivadlaprazska.cz

Původ slova drama

- etymologicky odvozeno z řečtiny
 - od slovesa dórského původu **draó** = činit, jednat, konat
 - ze starořeckého **dráma** = čin, skutek, jednání
 - základem dramatu je jednání (X základem prózy = vyprávění, poezie = dojem)
- teprve později se začalo používat střednělatinské **drama** = ve významu divadelní hra
- x
- obecná čeština → užíváno i v *mimouměleckém významu* = událost prudkého spádu, konfliktní, vzrušující, napínavý děj spíše vážného rázu, střetnutí nějakých sil, boj (katastrofa, nehoda, zločin, bitva, sportovní utkání atp.) → takto se přeneseně užívá i slova DIVADLO

Drama a jeho tištěná podoba

- dlouhou dobu dramata přístupná jen úzkému okruhu profesionálů → do středověku jen studenti latiny a řečtiny, četli vybraná dramata antických klasiků = „povinné“ (učili se v rámci čtení jazyky)
- běžný divák neměl možnost je číst → proč? → neuměl texty k dispozici = souviselo to s gramotností a šířením knih
- x
- 1445: *vynález knihtisku* → přinesl změnu (byť z počátku pozvolnou)
 - např. Shakespeare byl pragmatik → hry psal proto, aby se staly diváckými hity (měly uplatnění na jevišti), nikoli aby byly knižními bestsellery
- postupně → hry běžně fixovány knižním vydáním
- Nicolas Boileau: *Umění básnické* (1674) → upozorňuje autory, že ne vše, co dobře zní z jeviště, je akceptovatelné v tištěné podobě → dramatici pak pečují nejen o uvádění, ale i o knižní uchování děl

Definice dramatu: *Slovník literární teorie*, 1984 → heslo „Drama“:

- „jeden ze základních druhů literatury, který je na rozdíl od lyriky a epiky tvořen výhradně
 - *přímými jazykovými promluvami*
 - *jednáním dramatických postav*
 - *scénickými a režijními poznámkami*“
- „*struktura dramatu výrazně poznamenána tím, že jde o dílo předurčené ke scénickému provedení*“

Vztah dramatického textu k literatuře a divadlu

- dodnes *spory mezi literárními a divadelními vědci* → kam drama vlastně patří a kdo by ho měl hodnotit? literární nebo divadelní věda?

1) **drama nejprve vnímáno jako součást literatury** = jeden z literárních druhů (triáda: poezie – próza – drama)

- **starověké Řecko:** zrod divadla a dramatu → popisuje Aristoteles: **Poetika**

- drama *radí do literatury* (básnictví) → proto, že užívá stejné vyjadřovací prostředky – psaný jazyk
- rozlišuje 6 složek dramatu: *děj, povahy, slovní výraz, stránka myšlenková, scénická výprava a hudba*
- *nerozlišuje drama a jeho inscenaci* X ale zmiňuje ji:

„Výprava je sice působivá, ale nejméně umělecká a již mimo vlastní oblast básnictví. U tragédie se může totiž účinek dostavit i bez představení a bez herců. Kromě toho má na scénické představení větší vliv umění tvůrce výpravy než básníkovo“

- přiznává možnost účinku dramatu pouhým čtením
- do **18. – 19. století** → drama pojímáno primárně jako součást literatury X divadelní inscenace → prostá, konvenční reprodukce textu a jeho významů za pomoci herců, scény, hudby atd.

2) konec 19. stol. → = **dramatický text chápán jako předpoklad divadelní tvorby**

- v divadle se nově uplatňuje pozice režiséra → divadelní inscenace je tvůrčí INTERPRETACÍ dramatu
- inscenace → textem předurčena méně, než se minilo
- interpretační um režisérů (+ tvůrců) → nalézají v textu rezonující témata, zhmotní je na jevišti
- současně → *divadelní věda* se osamostatňuje jako *svěbytná disciplína* → otázka, zda **je vůbec možno drama chápat jako literární druh?**
- předurčenost dramatu k inscenaci X nebo jen literární artefakt?
- máme drama číst X nebo ho vnímat jen v rámci inscenace?
→ divadlo = jen jeden z možných způsobů realizace dramatu (vedle četby, případně hlasitého předčítání)
→ dramatickým textem mohou být i přizpůsobená díla epická a lyrická (rozhlasové hry a scénáře)

dramatika → spadá buď pod literaturu nebo divadlo = specifická **oblast bádání mezi divadelní a literární vědou**

knižní dramata = extrém

- literární dílo, které sice obsahuje všechny formální atributy dramatu (tj. děj, dialogickou formu, rozdělení na dějství s výstupy apod.), ale zpravidla rezignuje na scénické provedení, protože nerespektuje požadavky jevištní realizovatelnosti (= obtížně inscenovatelné)
 - o předpokládaný způsob vnímání → bezprostřední individuální čtení
 - o rozsah → většinou delší
 - o dílo žije literárním životem (čteno, vydáváno) X není uváděno v divadle
 - o scénické poznámky omezeny na minimum (aby nerušily při četbě) + popis akcí a postav jim samým vložen do úst + značně dlouhé repliky + místy ruší dialogický charakter scén a omezují hereckou souhru → divadelní interpretaci vedou ke statičnosti
- knižní dramata:
 - o Senecovy tragédie a další latinské hry antiky i středověku,
 - o II. díl Goethova Fausta (1808)
 - o některé hry Paula Claudela
 - o Mussetův Lorenzaccio (1833)
 - o hry Jiřího Karáska ze Lvovic....
 - o Julius Zeyer: **Radúz a Mahulena** (1896) → spíše báseň, než drama

dnes

- drama = specifický typ textu → lze ho vnímat různými způsoby → důraz na různé aspekty textu
- zachycení různých významových souvislostí výstavby dramatu → platné pro teatrologii i literární vědu
- postavení dramatu je v literatuře i v divadle a myšlení o nich nejisté → vztahy dramatu k oběma sférám je třeba podle různých kritérií určovat vždy znovu → literární věda musí brát v úvahu divadelní funkce textu (včetně základní „účelovosti“ dramatu) X teatrologie má brát v úvahu vlivy literární

Patrice Pavis – heslo **Dramatický text**

„Definice dramatického textu, která by ho odlišila od ostatních typů textu, je velmi obtížná, neboť současná dramatická literatura má tendenci přivlastňovat si pro jeviště jakýkoli text; extrémní případ – inscenace telefonního seznamu – nám už dávno nepřipadá jako divadelně nerealizovatelný vrtoch! Každý text může být zdivadelněn, jakmile se dostane na jeviště. A to, co bylo až do konce 20. století považováno za znak dramatickosti – dialogy, konflikt, dramatická situace, pojem postavy – přestalo být podmínkou sine qua non textu používaného na jevišti.“

Pro rozšíření znalostí si nastudujte následující texty (naleznete je v příloze):

- heslo **Drama** – In: VLAŠÍN, Štěpán (ed.). *Slovník literární teorie*. Praha: Čsl. spisovatel, 1984
- Pavel Janoušek: **Drama jako metodologický problém**. – In: KUBÍNOVÁ, Marie (ed.). *O poetice literárních druhů*. Praha: ÚČL AV ČR, 1995